

กว่าจะได้ วังบางขุนพรหม

กว่าจะได้ วังบางขุนพรหม

เมื่อได้มีพระราชบัญญัติธนาคารแห่ง
ประเทศไทยประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2485 นั้น
พิธีเปิดที่ทำการธนาคารกลางของชาติแห่งนี้มี
ได้กระทำในอาคารของธนาคารกลางหรือ
สถานที่ของทางราชการแห่งอื่นใดยิ่งไปกว่าที่
อาคารของธนาคารพาณิชย์ธรรมดา ๆ คือ
ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ จำกัด ซึ่งตั้งอยู่
ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาปลายถนนสี่พระยานั้น
เอง การที่ต้องอาศัยอาคารของธนาคารพา
ณิชยที่กล่าวเป็นที่ทำการนั้น ก็เพราะเหตุว่า
ธนาคารแห่งประเทศไทยยังไม่เคยมีที่ดินและ

อาคารเป็นของตัวเองมาก่อน แม้เมื่อครั้งที่ยัง
มีสภาพเป็นเพียงสำนักงานธนาคารชาติไทย
ก่อนหน้านั้น ก็ต้องอาศัยเพียงพื้นที่ส่วนหนึ่ง
ของอาคารกระทรวงการคลังภายในพระบรม
มหาราชวังเป็นที่ปฏิบัติการ ประกอบกับเป็น
ความจำเป็นรีบด่วนที่จะต้องเปิดดำเนินการ
เนื่องจากเกรงว่า หากมิได้มีธนาคารกลาง
ของประเทศขึ้นในขณะนั้นแล้ว ประเทศไทยก็
อาจต้องสูญเสียเอกราชทางเศรษฐกิจและการ
เงินให้แก่ฝ่ายญี่ปุ่นได้ในเมื่อขณะนั้นแสนยานุ
ภาพอันเกรียงไกรของกองทัพญี่ปุ่นได้แผ่ขยาย

และปกคลุมทั่วอาณาบริเวณแห่งนี้ เป็นผลให้ต้องใช้จ่ายเงินและมีความต้องการธนบัตรเป็นจำนวนสูง โดยที่อาคารของธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ จำกัดขณะนั้น ตกอยู่ในสภาพถูกยึดครองในฐานะที่เป็นทรัพย์สินของชนชาติศัตรูอันได้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร และประเทศไทยก็ได้ประกาศตนเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น การเข้าไปใช้สิทธิเหนือสถานที่เพื่อประกอบธุรกิจในขณะที่จึงกระทำโดยสะดวก อีกทั้งอาคารของธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ จำกัด ก็เป็นอาคารใหญ่โตกว้างขวางเหมาะสมแก่ขนาดของธุรกิจธนาคารกลางในระยะนั้น และยังคงอยู่ในทำเลที่สะดวกต่อการคมนาคมอีกด้วย

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่เป็นความประสงค์ของทางราชการที่จะให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเข้าไปใช้ประโยชน์แห่งสถานที่ของธนาคารพาณิชย์ที่กล่าวก็คือ ในระยะนั้นฝ่ายญี่ปุ่นได้แสดงท่าทีให้เห็นชัดว่าจะเข้าไปยึดครอง การเข้าไปใช้ประโยชน์โดยฝ่ายไทยเองจึงย่อมจะช่วยป้องกันมิให้มีความเสียหายใดๆ เกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินของผู้เป็นเจ้าของเดิมได้

อย่างไรก็ดี ในระยะกลางปี พ.ศ. 2488 อิทธิพลของกองทัพสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิแห่งดินแดนอาทิตย์อุทัยก็ได้หมดสิ้นลงโดยได้ประกาศยอมแพ้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร สงครามมหาเอเชียบูรพาซึ่งดำเนินมาตลอดเวลาเกือบ

สี่ปียุติลง จึงเป็นที่เชื่อว่าอีกไม่ช้าไม่นานหลังจากนั้นธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ จำกัด ผู้เป็นเจ้าของสถานที่คงจะได้กลับเข้ามาประกอบกิจการเช่นปกติ ธนาคารแห่งประเทศไทยก็จำต้องตระเตรียมตัวเคลื่อนย้ายเพื่อแสวงหาสถานที่แห่งใหม่ต่อไป

ณ ช่วงเวลาดังกล่าวนี้เองที่พนักงานของธนาคารแห่งประเทศไทยได้มีโอกาสดูรู้จักสถานที่อันมีชื่อว่า “วังบางขุนพรหม” และความหมายของคำๆ นี้ในฐานะวังที่ยิ่งใหญ่วังหนึ่งในประเทศ ก็เปลี่ยนสภาพเป็นที่รู้จักในฐานะที่เป็นที่ตั้งของธนาคารแห่งประเทศไทยนับแต่เวลานั้น

ผู้เป็นต้นความคิดที่เสนอให้ใช้ประโยชน์แห่งวังบางขุนพรหมเป็นที่ประกอบธุรกิจธนาคารกลางของประเทศก็คือหม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไซยนต์ผู้ว่าการคนแรกของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งทรงเห็นว่าวังแห่งนี้นับแต่ถูกรัฐบาลยึดครองจากเจ้าของเดิมในปี พ.ศ. 2475 อันเป็นปีที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นต้นมา มิได้มีการใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง ประการสำคัญก็คือขาดผู้เอาใจใส่ดูแลบำรุงรักษาทำให้อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมไปตามลำดับกาลเวลา ในเบื้องต้นได้ใช้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาก็เปลี่ยนสภาพเป็นที่ทำการของกรมยุวชนและเบื้องท้ายสุดก่อนหน้าที่ธนาคารแห่งประ

ประเทศไทยจะเคลื่อนย้ายเข้าไปประกอบกิจการ
นั้น ก็ใช้เป็นที่ตั้งของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ
เมื่อธนาคารแห่งประเทศไทยเข้าไปสู่วังบาง
ขุนพรหมนั้น จึงยังปรากฏว่ามีหน่วยงานของ
สภาวัฒนธรรมแห่งชาติบางหน่วยหลงเหลือ
อยู่ แต่ก็ได้เคลื่อนย้ายออกไปจนหมดสิ้นใน
เวลาไม่นานหลังจากนั้น

เมื่อที่ตั้งของธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้
จำกัดอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และสถานที่
แห่งใหม่ของธนาคารแห่งประเทศไทยคือวัง
บางขุนพรหมที่อยู่บนฝั่งลำน้ำเดียวกันเช่นนั้น
การขนย้ายพนักงานเจ้าหน้าที่ตลอดจนอุป
กรณ์ต่าง ๆ จึงกระทำโดยทางเรือ และแล้ว
ขบวนเคลื่อนย้ายระลอกแรกก็ได้เริ่มขึ้นเมื่อ
วันเสาร์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2488 โดยมี
ได้เป็นไปในลักษณะเอิกเกริกยิ่งไปกว่าการ
เคลื่อนย้ายของธุรกิจธรรมดา โดยเฉพาะเมื่อ
เข้าไปใช้วังบางขุนพรหมเป็นที่ตั้งธนาคาร
แล้ว ก็ได้มีการเฉลิมฉลองอื่นใดอีกเนื่องจาก
พิธีเปิดธนาคารแห่งประเทศไทยอันโอ้อ่าได้
เคยกระทำขึ้นแล้วก่อนหน้านี้

แม้จะสามารถใช้ประโยชน์แห่งสถานที่
แห่งใหม่ได้โดยเต็มที่แล้วตาม แต่ในด้านของ
ธนาคารแห่งประเทศไทยเองก็ยังถือว่าสถานที่
แห่งนี้เป็นเพียงสถานที่ใช้ประกอบธุรกิจชั่วคราวเท่านั้น การแสวงหาที่ดินอันจะใช้เป็นที่
ตั้งของธนาคารเองยังเป็นการจำเป็นอยู่ เหตุ

นี้จึงได้พยายามเสาะแสวงหาที่ดินที่เหมาะสม
ในที่ต่าง ๆ ตลอดมาโดยเน้นหนักในเรื่องทำเล
และปริมาณเนื้อที่เป็นสำคัญ มีผู้เสนอขายที่
ดินในแหล่งต่าง ๆ เป็นหลายแห่ง ที่สำคัญก็
ได้แก่ที่ดินอันเป็นที่ตั้งของวังบูรพาภิรมย์ซึ่ง
ปัจจุบันได้เปลี่ยนสภาพเป็นศูนย์ธุรกิจการค้า
สำคัญยิ่งแห่งหนึ่ง ที่ดินวังเทเวศร์ ตลอดจน
วังเพชรบูรณ์ซึ่งเป็นศูนย์การค้าราชประสงค์
ในขณะนี้ อย่างไรก็ตาม แม้สถานที่เหล่านี้จะมี
ความเหมาะสมในด้านทำเลและราคา แต่ก็มี
อุปสรรคบางสิ่งบางประการที่ทำให้ไม่อาจตกลง
ซื้อขายกันได้ ถึงกระนั้นธนาคารก็มั่นใจว่า
โอกาสที่จะแสวงหาพื้นที่ที่เหมาะสมยิ่งกว่านั้น
ยังมีอยู่เป็นอันมาก

จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2498 กระทรวง
มหาดไทยซึ่งมีพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์
ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้ติดต่อ
เสนอขายที่ดินอันเป็นที่ตั้งของเรือนจำลหุ
โทษ คลองเปรม แก่นาการ ที่ดินดังกล่าว
มีเนื้อที่ 30 ไร่ ราคาที่เสนอขาย 30 ล้านบาท
การที่เสนอขายแก่นาการก็เพราะในระยะนั้น
กระทรวงมหาดไทยกำลังมีโครงการที่จะ
เคลื่อนย้ายเรือนจำดังกล่าวออกไปตั้งอยู่ ณ
ตำบลลาดยาว อำเภอบางเขน และงบประมาณ
ที่ได้รับก็ไม่พอเพียงแก่การก่อสร้าง

ในขั้นตอนแห่งการพิจารณา ซึ่งให้เห็น
แนวโน้มที่จะมีการซื้อขายที่ดินแปลงนี้ตามข้อ

เสนอของกระทรวงมหาดไทยอย่างจริงจัง ใน
เมื่อ^๕นั้น^๕เป็น^๕ที่ตั้งของวังบางขุนพรหม
เองในขณะนั้นกำลังอยู่ในโครงการขององค์
การตลาดที่จะปรับปรุงให้เป็นที่ตั้งของตลาด
เป็นการผ่อนคลายความหนาแน่นและความ
ไม่เป็นระเบียบของตลาดย่านวัดนรนาคและ
ตลาดริมคลองเทเวศร์ อย่างไรก็ตามก็ยังไม่ปรากฏ
ว่า โครงการดังกล่าวนี้ได้รับการปฏิบัติให้
ลุล่วงหรือเป็นจริงเป็นจังขึ้นแต่อย่างใด ในการ
เจรจาขึ้นต่อมาปรากฏว่าเงื่อนไขการชำระเงิน
ที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดขึ้นนั้นถือได้ว่า
ไม่ชอบธรรมและยากแก่การปฏิบัติ กล่าวคือ
ให้ธนาคารแห่งประเทศไทยชำระเงินค่าที่ดิน
ไปพลางก่อน เมื่อการก่อสร้างเรือนจำแห่ง
ใหม่ลุล่วงไปขึ้นหนึ่ง ก็จะทำการเคลื่อนย้าย
นักโทษออกไปส่วนหนึ่ง เช่นนี้จนกว่าจะครบ
ถ้วนตามโครงการเคลื่อนย้าย อีกทั้งยังเป็น
ความประสงค์ของทางราชการในขณะนั้นที่จะ
จัดสรรพื้นที่ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นที่ตั้งสภาการค้า
ธนาคารอาคารสงเคราะห์ และธนาคารมณฑล
อีกด้วย โดยสถาบันเหล่านี้จะให้ธนาคารแห่ง
ประเทศไทยชำระเงินค่าที่ดินไปก่อนแล้ว
จึงจะจ่ายเงินให้ภายหลัง ธนาคารจึงได้ตอบ
ปฏิเสธไป เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่ง
ของคณะกรรมการที่ไม่เห็นด้วยกับการจัด
ซื้อที่ดินแปลงนี้ก็คือ เป็นการไม่เหมาะสม
ยิ่งที่ธนาคารกลางของประเทศซึ่งครั้งหนึ่งเคย
ประกอบธุรกิจอยู่ในวังอันถือได้ว่าเป็นสถานที่

สูงส่งด้วยเกียรติภูมิและศักดิ์ศรี จะไปตั้งอยู่
เหนือพื้นที่ซึ่งครั้งหนึ่งเคยใช้เป็นที่ตั้งของ
เรือนจำมาก่อน

และคณะกรรมการของธนาคารแห่ง
ประเทศไทยก็มีมติเป็นเอกฉันท์ว่า สถานที่
อันเหมาะสมที่สุดสำหรับใช้เป็นที่ตั้งของ
ธนาคารแห่งประเทศไทยก็ได้แก่วังบางขุน
พรหมซึ่งเป็นสถานที่ใช้ประกอบธุรกิจชั่ว
คราวในขณะนั้นยิ่งกว่าสถานที่อื่นใด

ควรจะได้กล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า ในการ
ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเข้าไปประกอบ
ธุรกิจในวังบางขุนพรหมในเบื้องต้นนั้น มิได้
มีการกำหนดให้ต้องชำระค่าเช่าหรือค่าตอบแทน
แก่เจ้าของสถานที่อันได้แก่กรมธนารักษ์
หรือกระทรวงการคลังแต่อย่างใด จนกระทั่ง
หลายปีต่อมาจึงได้มีการทำสัญญาเช่าระยะยาว
ขึ้นระหว่างกระทรวงการคลังกับธนาคารแห่ง
ประเทศไทยโดยจ่ายค่าเช่าเป็นรายปีในอัตรา
ที่ถือได้ว่าเป็นพริตตี้ก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้
ไว้ซึ่งสิทธิของผู้เป็นเจ้าของตามกฎหมาย และ
ธนาคารแห่งประเทศไทยก็ปฏิบัติเช่นนี้ตลอด
มาตราบกระทั่งถึงวันที่ได้รับกรรมสิทธิแห่งที่
ดินและวังบางขุนพรหม

ในปี พ.ศ. 2497 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กรรม
สิทธิของที่ดินและวังบางขุนพรหมยังมิได้ตก
เป็นของธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น ได้เกิด
สถานีโทรทัศน์แห่งแรกของเมืองไทยขึ้นคือ

ไทยทีวีช่อง 4 ภายใต้การดำเนินการของกรม
ประชาสัมพันธ์ สถานีฯ แห่งนี้ได้ทำสัญญา
เช่าที่ดินส่วนหนึ่งของวังบางขุนพรหมไปเป็น
จำนวนเนื้อที่ที่เข้าครอบครอง ถึง 4 ไร่ 3 งาน
กับ 46 ตารางวา อีกไม่นานหลังจากนั้นการ
ก่อสร้างอาคารของสถานีฯ ก็เกิดขึ้น และ
สถาปัตยกรรมชั้นใหม่ซึ่งเกิดขึ้น ณ มุมด้าน
หน้าของพื้นที่วังบางขุนพรหมชั้นนี้ ก็มีบท
บาทบันทึกหรือลึกรอนความสวยงาม
ของอาคารวังบางขุนพรหมตลอดจนอาณา
บริเวณให้ลดน้อยลงไปอย่างเห็นได้ชัดนับแต่
วาระนั้น

ความพยายามของธนาคารแห่งประเทศไทย
ที่จะได้กรรมสิทธิ์ซึ่งที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง
ของวังบางขุนพรหมยังคงดำเนินต่อไปโดยไม่
ลดละ ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ติดต่อกับ
กระทรวงการคลังเพื่อขอซื้อ แต่ก็ได้รับแจ้ง
ว่า กระทรวงการคลังไม่อยู่ในฐานะจะจำหน่าย
หรือโอนกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินดังกล่าวให้แก่
ธนาคารได้ เว้นแต่ธนาคารจะสามารถแสวง
หาที่ดินที่เหมาะสมและมีมูลค่าหักเทียมกันมา
ให้แก่กระทรวงการคลังเป็นการแลกเปลี่ยน

ในปี พ.ศ. 2502 ธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อ
การอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม จำกัด ก็ได้
มีหนังสือเสนอขายที่ดินอันเป็นที่ตั้งของ
บ้านมั่งคั่งคึกคักซึ่งรวมทั้งอาคารใหญ่
น้อยเนื้อพื้นที่เนื่องจากได้รับกรรมสิทธิ์เหนือ
อสังหาริมทรัพย์ชั้นนี้มาจากพรรคเสรีมนังค

ศิลาโดยเหตุขาดจ่านอง ที่ดินแปลงนี้ประกอบ
ด้วยโฉนด 4 โฉนดด้วยกันมีเนื้อที่ทั้งสิ้น 24
ไร่ 1 งาน 16 ตารางวา ราคาที่เสนอขายรวมทั้ง
สิ่งปลูกสร้างเป็นเงิน 34 ล้านบาท โดยที่ดิน
ดังกล่าวอยู่ในทำเลที่เหมาะสมยิ่งอีกทั้งยัง
เป็นที่ตั้งของอาคารที่มีความสวยและสง่างาม
ยิ่งแห่งหนึ่ง ธนาคารจึงพิจารณาข้อเสนอ
ด้วยความสนใจเป็นพิเศษ และหลังจากที่ได้
เปิดการเจรจากันแล้ว ธนาคารแห่งเอเชียฯ
ผู้เสนอขายก็ตกลงลดราคาลงมาเหลือ 30 ล้าน
บาทอีกทั้งยังยอมรับเงื่อนไขการชำระเงินตาม
ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนด กล่าวคือ
รับเป็นเงินสดไปครึ่งหนึ่ง และอีกครึ่งหนึ่งจะ
ต้องนำไปซื้อพันธบัตรของรัฐบาล

กระทรวงการคลังได้แต่งตั้งคณะกรรมการ
การตีราคาสิ่งปลูกสร้างและที่ดินวังบางขุน
พรหมขึ้น ที่ดินแปลงนี้มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 33 ไร่ 2
งานกับ 18 ตารางวา ปรากฏว่าส่วนที่เป็นมูล
ค่าของที่ดิน 24 ล้านบาทเศษ สำหรับสิ่งปลูก
สร้างนั้นคณะกรรมการการตีราคาได้ 11 ล้านบาท
เศษ รวมเป็นมูลค่าของที่ดินและวังบางขุน
พรหมอันเป็นผลจากการตีราคาของคณะ
กรรมการชุดที่กล่าว 36,431,600 บาท ในการ
โอนกรรมสิทธิ์บ้านมั่งคั่งคึกคักซึ่งธนาคารแห่ง
ประเทศไทยซื้อจากธนาคารแห่งเอเชียฯ ให้
แก่กระทรวงการคลังเพื่อแลกเปลี่ยนกับกรรม
สิทธิ์ของวังบางขุนพรหมที่ธนาคารแห่ง
ประเทศไทยจะได้รับจากกระทรวงการคลังนั้น

ธนาคารต้องรับเป็นผู้จ่ายค่าธรรมเนียมในการโอนแทนทั้งสองกรณี คิดเป็นเงิน 650,295 บาท และยังต้องจ่ายมูลค่าส่วนต่างให้แก่กระทรวงการคลังเป็นเงิน 6,431,600 บาท อีกด้วย

กรรมสิทธิเหนือที่ดินวังบางขุนพรหม และอาคารใหญ่น้อยได้ตกเป็นของธนาคารแห่งประเทศไทยเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2504

ด้วยประการฉะนี้สถานีไทยทีวีช่อง 4 ซึ่งเคยทำสัญญาเช่าที่ดินซึ่งใช้เป็นที่ตั้งของสถานีฯ กับกระทรวงการคลังมาก่อน ก็เปลี่ยนสภาพมาเป็นคู่สัญญากับธนาคารแห่งประเทศไทย โดยชำระค่าเช่าให้อัตราปีละ 40,000 บาท โดยเป็นที่ตกลงกันว่าสถานีฯ แห่งนั้นจะต้องเคลื่อนย้ายออกไปในเวลาที่กำหนด เนื่องจากธนาคารกำลังดำเนินการให้มีการจัดสร้างอาคารสำนักงานใหญ่ขึ้นและพื้นที่ส่วนนั้นจะถูกใช้เป็นที่ตั้งของอาคารตามโครงการด้วย อย่างไรก็ตาม แม้จะได้ทำความตกลงไว้เป็นมั่นเหมาะ แม้จะได้มีการเร่งเร้าให้สถานีฯ

ปฏิบัติให้เป็นไปตามคำมั่นสัญญาที่ได้กระทำกันแล้วก็ตาม แต่สถานีฯ แห่งนั้นก็ได้ยอมเคลื่อนย้ายออกไปตลอดเวลาหลายปีโดยอ้างเหตุผลและความไม่สะดวกต่างๆ นานา ตราบจนถึงกลางปี พ.ศ. 2517 เมื่อธนาคารแห่งประเทศไทยยินยอมจ่ายเงินค่าขนย้ายจำนวน 20 ล้านบาทให้ จึงได้ยอมเคลื่อนย้ายออกไป

ลำดับเรื่องที่น่ามาเล่าสู่กันฟังข้างต้นนี้ ผู้อ่านก็คงจะได้ตระหนักเป็นอย่างดีถึงความอุสาหะและความยากลำบากที่ผู้บริหารของธนาคารแห่งประเทศไทยต้องเผชิญตลอดเวลาหลายปีที่ผ่านมา กว่าจะได้ซึ่งกรรมสิทธิแห่งที่ดินวังบางขุนพรหมและสิ่งปลูกสร้างอย่างใดก็ดี ทั้งๆ ที่ปัจจุบันกรรมสิทธิเหนือสถานที่แห่งนี้จะได้ตกเป็นของธนาคารแห่งประเทศไทยโดยสมบูรณ์ครบถ้วนแล้วก็ตาม แต่สิทธิในการดำเนินการก่อสร้างอาคารสำนักงานแห่งใหม่เหนือที่ดินผืนนี้ก็ยังเป็นสิ่งที่คลุมเครือ และยังไม่มีผู้ใดสามารถพยากรณ์ได้โดยถูกต้องว่า จะต้องใช้เวลาอีกสักกี่ปีกว่าจะได้มาซึ่งสิทธิดังกล่าวนั้น

“เลขาฯ กำพร้านาย”

- หมายเหตุ 1) ความผิดพลาดคลาดเคลื่อนในข้อเขียนนี้ย่อมมีอยู่เป็นแน่นอนเพราะความจำกัดแห่งเวลาในการจัดส่งต้นฉบับ
- 2) ผู้เขียนขอขอบคุณคุณกมล วิญญรัตน์ คุณประวิทย์ สกุลทอง คุณบัว สจิวเสวี และคุณสืบ หงสกุล ในความร่วมมือและความสะดวกที่อำนวยความสะดวกในการแสวงหาข้อมูลและข้อเท็จจริงจากหลักฐาน อันช่วยผลักดันให้ข้อเขียนนี้ลุล่วงไปได้